

Shrnutí hlavních poznatků

- V Jihomoravském kraji žilo k 31. 12. 2014 celkem 1,17 mil. obyvatel. V tomto počtu bylo 175,9 tisíc osob ve věku do 14 let (15,0 %), 783,8 tisíc osob ve věku 15 až 64 let (66,8 %) a 213,2 tisíc osob ve věku 65 a více let (18,2 %). Kraj je 4. nejlidnatějším krajem ČR. Počet obyvatel v kraji se od roku 2001 zvýšil o 41,3 tisíc. Vzrostl pouze počet obyvatel v seniorském věku, a to o 50,4 tisíc. Počet obyvatel v dětském věku byl v roce 2014 o 1,4 tisíc nižší a počet osob ve věku 15 až 64 let o 7,7 tisíc nižší než v roce 2001.
- Se změnami počtu osob ve věkových skupinách se měnily i podíly jejich zastoupení v populaci kraje. Rok 2004 byl posledním rokem, ve kterém byl podíl dětské složky obyvatel vyšší, než podíl obyvatel ve věku 65 a více let. Podíl dětské složky obyvatel v kraji se postupně snižoval z 15,7 % v roce 2001 na dosavadní minimum v roce 2008 (13,8 %), od roku 2009 pozvolna narůstal. Podíl osob ve věku nad 65 let se zvyšoval každoročně (z výchozího podílu 14,4 % v roce 2001 na podíl 18,2 % v roce 2014).
- Mezi osobami ve věku 65 a více let bylo v roce 2014 59,3 % žen a 40,7 % mužů.
- Výsledkem snižování podílu dětské složky (i přes nárůst v posledních letech) a zvyšování podílu osob starších 65 let byl každoroční růst indexu stáří (na 100 dětí v roce 2014 připadli 121 seniorů – v roce 2001 to bylo 92 seniorů). Od roku 2008 se zvyšoval i index ekonomického zatížení, v roce 2014 na 100 osob v produktivním věku připadlo 50 osob v dětském a seniorském věku (v roce 2007 to bylo 41 závislých).
- O stárnutí populace svědčí i růst průměrného věku obyvatel Jihomoravského kraje. Na konci roku 2014 dosáhl 41,9 roku, ženám bylo v průměru 43,4 roku a mužům 40,3 let. Od roku 2001 se celkově zvýšil o 2,6 roku, u mužů se zvýšil o 2,8 roku a průměrný věk žen vzrostl o 2,5 roku.
- I v seniorském věku jsou uzavírány sňatky či rozváděna manželství. V letech 2005 až 2014 bylo mezi ženichy 687 ženichů ve věku 65 a více let (1,3 % úhrnu ženichů za 10 let) a mezi nevěstami 271 nevěst v seniorském věku (0,5 % úhrnu nevěst). U rozvodů bylo za 10 let evidováno 543 mužů v seniorském věku (1,7 % z rozvedených mužů) a 234 žen (0,7 % z úhrnu rozvedených žen).
- Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů bylo mezi seniory nejvíce vdaných či ženatých (53,2 % z celku), ovdovělí tvořili 35,2 %, rozvedení 8,5 % a svobodní pouze 3,0 %. Ale zatímco více než tři čtvrtiny mužů nad 65 let žilo v manželství, u žen to bylo jen 38,1 %. Naopak téměř polovinu žen této věkové skupiny tvořily vdovy, vdovci tvořili ale jen 13,7 % mužů.
- Více než polovina seniorů se hlásila k české národnosti (52,9 %) a čtvrtina k moravské národnosti (24,5 %). Na ostatní národnosti „zůstalo“ 6,6 %, z tohoto podílu na slovenskou národnost 1,4 %. Na otázku národnosti neodpovědělo 16,0 % seniorů.
- Na otázku víry neodpovědělo dokonce 39,8 % seniorů, 14,5 % seniorů bylo bez náboženské víry a 45,7 % seniorů bylo věřících. Podíl věřících mezi seniory byl mezi kraji 3. nejvyšší.
- Více než 70 tisíc seniorů v Jihomoravském kraji se narodilo v obci svého obvyklého pobytu, rodáci tvořili více než 37 % populace osob ve věku 65 a více let (3. nejvyšší podíl mezi kraji). Stěhování osob v seniorském věku tvořilo v minulém desetiletí jen malou část celkové migrace obyvatel v kraji. Celkovým stěhováním se počet obyvatel v jednotlivých letech zvyšoval, ovšem saldo stěhování osob v seniorském věku bylo záporné v 8 letech z 10 sledovaných.
- Za 10 let bylo mezi zemřelými v kraji 78 % osob ve věku 65 a více let. Obecně jsou příčinou poloviny úmrtí nemoci oběhové soustavy, u čtvrtiny úmrtí jsou příčinou zhoubné novotvary. U seniorů obou pohlaví v posledních 5 letech příčinám úmrtí vévodila chronická ischemická nemoc srdeční, na druhém místě byl akutní infarkt myokardu.
- Střední délka života (naděje dožití) se prodlužovala. Muž, který v roce 2014 v kraji dovršil věk 65 let, má před sebou ještě více než 16 let života (mezi kraji 2. nejvyšší naděje dožití), žena stejného věku téměř 20 let (4. nejvyšší mezi kraji). Od roku 2005 se u obou pohlaví naděje dožití zvýšila téměř o 2 roky.
- Zvyšování počtu obyvatel v seniorském věku při současném poklesu celkového počtu obyvatel předpokládá i dlouhodobá prognóza vývoje stavu obyvatel Jihomoravského kraje. Změna věkové struktury ve prospěch osob v seniorském věku povede k růstu indexu stáří i indexu ekonomického zatížení. V polovině tohoto století by počet obyvatel ve věku 85 a více let měl být proti současnosti trojnásobný.

- Třetina seniorů v kraji měla podle výsledků sčítání lidu střední vzdělání bez maturity, vč. vyučení, dalších 30 % seniorů mělo základní vzdělání a desetina seniorů měla vysokoškolské vzdělání. Podíl vysokoškoláků mezi osobami ve věku 65 a více let byl mezi kraji 2. nejvyšší.
- Podle výsledků sčítání bylo v kraji více než 10 tisíc seniorů ekonomicky aktivních. V tomto počtu bylo 6,7 tisíc osob ve věku 65 až 69 let a 3,6 tisíc osob ve věku 70 a více let. Seniori nejčastěji působili v odvětví průmyslu, v obchodu a opravách motorových vozidel a v oboru vzdělávání. Téměř polovina z nich byla v pozici zaměstnanců a necelá čtvrtina v pozici osoby pracující na vlastní účet.
- Mezi zaměstnanými bez rozdílu věku bylo v kraji 23,6 tisíc pracujících důchodců, z toho jich bylo 9,5 tisíc ve věku 60 až 64 let a 9,0 tisíc ve věku 65 a více let.
- Podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) tvořilo v kraji pracovní sílu ve věku 60 a více let 38,6 tisíc osob (37,0 tisíc zaměstnaných a 1,6 tisíc nezaměstnaných), což bylo 13,4 % z počtu osob ve věku 60 a více let. Objem pracovní síly v tomto věku se proti roku 2005 zdvojnásobil.
- V roce 2012 byl v rámci VŠPS mezi respondenty ve věku 50 až 69 let šetřen úmysl pracovat i po dosažení věku odchodu do starobního důchodu. V Jihomoravském kraji pětina dotázaných chtěla ukončit kariéru ve více než 65 letech, resp. co nejpozději (3. nejvyšší podíl mezi kraji).
- Podle výsledků sčítání lidu bylo v kraji téměř 120 tisíc domácností seniorů. Největší část seniorských domácností tvořily domácnosti jednotlivců (53,5 tisíc, tj. 44,9 % celku) a domácnosti tvořené úplnou rodinou (51,1 tisíc, tj. 42,9 % domácností seniorů). Následovaly domácnosti seniorů tvořené jednou neúplnou rodinou (12,4 tisíc, 10,4 %) a 2,1 tisíc domácností, které byly tvořeny prarodiči s vnoučaty (1,7 % domácností seniorů).
- V počtu téměř 54 tisíc domácností jednotlivců seniorů v kraji byla čtvrtina mužů a tři čtvrtiny žen. Mezi oběma pohlavími převládaly osoby ve věku 75 a více let a z pohledu rodinného stavu shodně ovdovělí. Převážná část domácností seniorů jednotlivců (90,7 % celku) bydlela samostatně v bytě (11,1 tisíc mužů a 37,4 tisíc žen). V bytě s další hospodařící domácností žilo 8,8 % domácností seniorů jednotlivců (1,3 tisíc mužů a 3,4 tisíc žen).
- Většina domácností seniorů z hlediska kvality bytu obývala standardní byty, pouze 4 % domácností seniorů v kraji žila v bytech se sníženou kvalitou. Více než tři čtvrtiny seniorských domácností bydlících v bytech disponovaly v bytě nejméně 3 obytnými místnostmi (93,0 tisíc, tj. 78,4 % z celkového počtu). Pouze 6 tisíc domácností seniorů (z toho 4,7 tisíc domácností jednotlivců) mělo v bytě pouze jednu obytnou místnost s plochou 8 m² a více. Téměř 30 % domácností seniorů bylo vybaveno počítačem.
- Zdravotní stav obyvatelstva kraje se s rostoucí nadějí dožití nezlepšoval. V evidenci praktických lékařů bylo v roce 2013 téměř 335 tisíc pacientů s chronickým onemocněním (vybrané druhy), z tohoto počtu bylo 166,7 tisíc pacientů v seniorském věku. Proti roku 2009 se celkový počet pacientů zvýšil o 34,3 tisíc, počet pacientů 65letých a starších vzrostl o 16,1 tisíc. Zvyšoval se i počet nově hlášených onemocnění zhoubnými novotvary. V tomto případě se četnost výskytu nově hlášených onemocnění zvyšovala s rostoucí věkovou skupinou pacientů.
- V nemocnicích kraje bylo v roce 2013 hospitalizováno 253,9 tisíc pacientů, z toho 38,1 % v seniorském věku. Proti roku 2009 celkový počet hospitalizovaných poklesl, počet hospitalizovaných v seniorském věku vzrostl. V roce 2013 bylo v nemocnicích hospitalizováno 42,7 tisíc mužů ve věku 65 a více let (o 6,8 tisíc, tj. o 18,9 % víc než v roce 2009). Počet žen v seniorském věku v roce 2013 dosáhl 53,9 tisíc a proti roku 2009 byl vyšší o 2,9 tisíc, tj. o 5,7 %.
- V Jihomoravském kraji byla v minulých letech k dispozici stálá kapacita 2 léčeben dlouhodobě nemocných (363 lůžek) a 2 hospiců (72 lůžek). Akutní geriatrickou péči zabezpečovalo jedno oddělení geriatrické péče s kapacitou 59 lůžek. V roce 2013 bylo v LDN v kraji hospitalizováno 2 780 pacientů (z toho 569 zemřelo), v hospicích 804 pacientů (z toho 630 zemřelo). Na geriatrickém oddělení bylo hospitalizováno 2 097 pacientů (z toho 159 zemřelo). Domácí zdravotní péče byla v roce 2013 poskytnuta téměř 12 tisícům pacientů.
- V prosinci roku 2014 pobíralo starobní důchod v Jihomoravském kraji 193,5 tisíc osob, z tohoto počtu bylo 104,7 tisíc žen (54,1 %). Od roku 2010 se počet osob pobírajících starobní důchod zvýšil o 10,0 tisíc, tj. o 5,4 %. Vyšší nárůst počtu důchodců byl zaznamenán u mužů – zvýšení o 6,0 tisíc, tj. o 7,3 %, počet žen vzrostl o 4,0 tisíc, tj. o 4,0 %. Předčasný důchod pobíralo 52,2 tisíc osob (27,0 % celkového počtu starobních důchodů).

- Průměrný měsíční starobní důchod v prosinci roku 2014 v kraji dosáhl částky 10 937 Kč (12 073 Kč u mužů a 9 975 Kč u žen). Nejvíce mužů pobíralo důchod v rozmezí 11 až 12 tisíc Kč (18,3 tisíc mužů) a 12 až 13 tisíc (17,5 tisíc mužů), nejčtenější důchod žen byl ve výši 9 až 10 tisíc Kč (26,7 tisíc žen) a 10 až 11 tisíc (20,9 tisíc žen). proti roku 2010 byl důchod o 996 Kč vyšší. Jihomoravský kraj vyšší starobního důchodu dlouhodobě zaostává za průměrem ČR. Na konci roku 2014 byl starobní důchod proti průměru ČR o 138 Kč nižší (o 186 Kč u mužů a o 75 Kč u žen). Ve srovnání s ostatními kraji byl u obou pohlaví až 7. nejvyšší.
- V Jihomoravském kraji bylo na konci roku 2014 ve 48 domovech pro seniory k dispozici 3 028 lůžek. Na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let tak připadlo 14,2 lůžek, což byl mezi kraji 3. nejnižší počet. Domovy se zvláštním režimem, jichž v roce 2014 v kraji bylo 35, disponovaly 2 816 lůžky. V přepočtu na 1 000 obyvatel v seniorském věku to bylo 13,2 lůžek, což byla 2. nejvyšší hodnota mezi kraji. Počet lůžek v domovech seniorů byl proti roku 2008 o 71 lůžek nižší, v domovech se zvláštním režimem se však počet lůžek zvýšil o 1 075. V souhrnu tak v pobytových zařízeních od roku 2008 přibýlo 1 004 lůžek.
- Počty lůžek, které nabízí domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem v Jihomoravském kraji, přes zvýšení kapacit v posledních letech, ani zdaleka nepokrývají současné potřeby. Na konci roku 2014 bylo v Jihomoravském kraji evidováno 12 666 neuspokojených žádostí o umístění do domova seniorů a 5 059 neuspokojených žádostí o umístění do domova se zvláštním režimem. V obou případech patří Jihomoravskému kraji nelichotivé prvenství v mezikrajském srovnání.
- Na podzim v roce 2014 se konaly komunální volby, v nichž se v Jihomoravském kraji volilo 6 617 zastupitelů obecních a městských zastupitelstev a 560 zastupitelů městských částí. Ve volbách kandidovalo 29 336 kandidátů, z nich bylo 2 789 ve věku 65 a více let (9,5 %). Z celkového počtu 7 177 nově zvolených zastupitelů bylo 347 v seniorském věku (4,8 %). Z kandidátů v seniorském věku tak ve volbách uspělo 12,4 %. Mezi starosty měst a obcí bylo na jedné straně věkového spektra 15 starostů obcí ve věku 25 až 29 let a na druhé straně 34 starostů obcí ve věku 65 a více let (věk podle údaje na hlasovacím lístku k 11. 10. 2014).
- K aktivnímu životu seniorů patří i používání informačních technologií. Podle výsledků šetření o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech Jihomoravského kraje ještě v roce 2010 použilo počítač v posledních 3 měsících 15 % seniorů, v roce 2014 se podíl zvýšil již na téměř 24 %. Obdobně mezi seniory v kraji vzrostl i podíl používajících internet – zvýšení z 13 % v roce 2010 na 25 % v roce 2014.
- Vzdělávání provází člověka celý život, nejinak je tomu i v seniorském věku. Možností je studium na univerzitách třetího věku, které v současnosti nabízí v Brně 5 vysokých škol. V roce 2014 se výuky v této formě vzdělávání zúčastnilo téměř 9 tisíc seniorů. I když se počet míst postupně navyšoval, není dosud kapacita dostatečná a nabízená místa jsou zpravidla zájemci obsazena už během prvních několika dnů po otevření přijímacího řízení. Dalšími formami vzdělávání seniorů jsou akademie třetího věku, senior akademie, virtuální univerzity třetího věku. Významnou roli, především ve vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologií, může sehrávat rodina a blízcí příbuzní seniorů.
- Populace v krajích České republiky stárne a podle dlouhodobých prognóz vývoje věkové struktury obyvatelstva bude podíl starších osob v populaci stále narůstat. Péče o seniory a cíl zdravého stárnutí musí být proto programově řešena na všech správních úrovních od komunitního plánování v obcích, ve správních obvodech, v krajích, ve vládě i na mezinárodní úrovni.
- Usnesením vlády byla v roce 2006 zřízena Rada vlády pro seniory a stárnutí populace. Tato rada předložila vládě ke schválení aktualizaci Národního akčního plánu ve strategickém dokumentu Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Dokument byl schválen v březnu 2015. Nedílnou součástí Národního akčního plánu zůstává Podkladová studie, která dokládá důležitost navržených opatření na základě statistických dat, mezinárodních výzkumů a trendů, aktuální situace v České republice a odborné literatury.
- V Jihomoravském kraji je problematika péče o potřebné osoby programově řešena v dokumentu Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2015 až 2017. Navazuje na dokument Aktualizace strategické vize Strategie rozvoje Jihomoravského kraje 2020, kde jedním z rozvojových opatření je rozvoj širokého spektra služeb pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Na každý rok je pak zpracováván Akční plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji, jehož prostřednictvím dochází k průběžné modifikaci nastavené a podporované sítě služeb v kraji.

